

BYSTROŚĆ (45) *sb f*

o jasne.

sg *N* bystrość (10). ◇ *G* bystrości (12). ◇ *D* bystrości (3). ◇ *A* bystrość (6). ◇ *I* bystrością (3). ◇ *L* bystrości (1). ◇ *pl N* bystrości (1). ◇ *A* bystrości (2). ◇ *I* bystrościami (1). ◇ *V* bystrości (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Prędkość, szybkość; pęd; rapiditas Mącz, Cn; vehementia BartBydg (14) : BartBydg 166b; Rapiditas, Byłtrość/ skorość/ prętkość. Mącz 346a.*

W przén (1) : CZás bieży na Jeleniu/ w okrutney byłtrości RejZwierz 114v.

a. *O ruchu wody: szybki, rwący prąd, nurt, pęd, spadek; wzburzenie; falowanie; rigor Cn (11) : Pothym król Świętopług [...] w padł w Dunay, tamżego woda byłtrością fwą zatopiła MiechGlab 60; Závłcyągnął [Pan] tych nawálnych wod trudne byłtrości. LubPs V3; W Iordanie byłtrości iego dziwnie fie w fぱk obracály LubPs Z6v, M3v, T5, Z4, Z6v [2 r.]; Mącz 41a; Gdzie morze/ głębkosć z byłtrością wywodzi. GrabowSet Bv; SarnStat 3v.*

2. *Szybkość orientacji, pojętność, inteligencja, roztropność, mądrość; dowcip; acumen, solertia Calep, Cn; perspicacitas Calep; acetum, acies, acrimonia, bonitas ingenii, indoles ingenii, perspicacia, sagacitas Cn (11) : Są drudzy iáko orłowie latający z wyniołłemi rozumy náukámi y byłtrościami swoimi. RejAp 49v; Calep 20a; Ołtátek fynu miły/ fprawuy z fwey byłtrości/ Gdyż choruiąc odchodzę/ dla frogiey łtárości. PaxLiz E2, C, Cv.*

Wyrażenie: »bystrość rozumu« (6): A ták opuściwży tho/ co ku byłtrości rozumu należy/ powiedz nam W.M. w czym kuńłzt/ á fortyl/ pomoc do trefności może GórnDworz N8v, Gg7, Mm5; Solertia — Błtrofcz rozumu, dowczip. Calep 989a, 79 1b; ZAwitay trunku święty/ dawno požądány/ [...] Ty byłtrości rozumu káždemu dodáiefz PaxLiz Dv.

3. *Pochopność, popędliwość, brak opanowania; gwałtowność, zapalczywość; lekkomyślność; samowola (20) : Diar 45; iákíe záiątrzenie iefł w thych ludziach/ iáki iad/ iáka byłtrość/ iáko dziki á nieokrocony vmyłł SarnUzn H6; áby onym twoim vrzędem/ mocnie fię byłtrości y nádętości [insolentiae] Metellufowey zálftáwił. ModrzBaz 43v; áby mu dano drogę do okázowánia męłtwá/ do vłkromienia byłtrości [furores] ludzi niespokoynych/ á do pohámowánia zuchwálłtwá možnych. ModrzBaz 44; Práwam broń ma służyć/ nie ludzi zwaśnionych chęci y byłtrości [affectibus et petulantiae]. ModrzBaz 63v, 7v, 45v; NiemObr 19; KochMRot B3.*

Zwrot: »bystrość (po)hamować« (3): áby obywátele fwe w powinności ich záttrzymawáł: byłtrość hámowáł [petulantiam coerceat]: kárności bronil: á fady frodze fprawowáł. ModrzBaz 101, 24v; KochPs 69.

Szereg: »bystrość abo zuchwalstwo« (1): częgo nieczynią z byłtrości [!] ábo zuchwálłtwá [ferocitate naturae] przyrodzonego ModrzBaz 140v.

W przén (1) : Tákíe rozum ná byłtrość miałby mieć wędzidło RejWiz 29v.

a. *O zachowaniu się konia: porywistość, rozhukanie, nieokiełznanie, dzikość, narowistość; gorącość krwi (6) : Pátrzmý ná Lwá/ ná Koniá/ ná Orłá/ iáko w oczu iednego znác gniew: w drugiego oczu byłtrość: w trzeciego nádętość iákąś. GórnDworz L15.*

Wyrażenie: »bystrość końska« (1): Iáko byftrość końfka [*equorum ferocia*] biegániem á więciem obroku bywa fkoconá *ModrzBaz* 10v.

Wyrażenie przyimkowe: »z bystrości« (4): Pátrż iż mu fie nádeła gębá iáko fzkápie/ Gdy fie owo z byftrości inochodzą fzlápie *RejWiz* 173v; *RejZwierc* 90 [2 r.]; Siodłowy fię wydźiera pod Miśkiem z byftrości/ Miśiek go wściąga piętą aż mu widác kości. *CzahTr* L2v.

Synonimy: 1. *chybkość, nagłość, prędkość, rączość, skorość, żartkość; 2. dowcip, ostrość; 3. bujność, gniewliwość, zajątrzenie, zapalczywość, zuchwalstwo.*

LZ